

Dziedzictwo kulturowe jako element strategii rozważnego zarządzania akwenami

DR WOJCIECH FILIPOWIAK

PRACOWNIA ARCHEOLOGICZNA PRZY OŚRODKU ARCHEOLOGII
ŚREDNIOWIECZA KRAJÓW NADBAŁTYCKICH

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN

WOLIN

„Konieczność szybkiego nadrobienia opóźnień cywilizacyjnych w dziedzinie infrastruktury stanowi olbrzymie zagrożenie dla dziedzictwa. Wartości przyrodnicze i kulturowe znajdują się nierzadko w opozycji do racji ekonomicznych i społecznych oraz stają się przedmiotem konfliktów”

Hełpa-Liszkowska 2013

Zrównoważony rozwój

Sposób zaspokajania potrzeb współczesnego pokolenia, który nie ogranicza możliwości zaspokojenia ich przez przyszłe generacje

Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju, zwana Komisją Brundtlandu

Podwodne dziedzictwo kulturowe

oznacza wszystkie ślady ludzkiej egzystencji o charakterze kulturowym, historycznym lub archeologicznym, które częściowo lub całkowicie znajdowały się pod wodą, okresowo lub stale, przez co najmniej 100 lat, takie jak:

- ▶ miejsca, budowle, budynki, artefakty i szczątki ludzkie, wraz z ich archeologicznym i naturalnym kontekstem;
- ▶ statków, samolotów, innych pojazdów lub któregokolwiek z nich, ich ładunku lub innych treści, wraz z ich archeologicznym i naturalnym kontekstem; kaczka
- ▶ Przedmioty o charakterze prehistorycznym.

Krajobraz kulturowy jest wynikiem historycznego przekształcania środowiska naturalnego przez ludzi zamieszkujących dany teren w ciągu wieków. Morski krajobraz kulturowy natomiast jest ściśle powiązany ze zmianami terenów przybrzeżnych i dna morskiego.

Obiekty i konstrukcje związane z działalnością morską, takie jak przystanie z palami cumowniczymi, nabrzeża i mola, latarnie morskie, magazyny i budynki oraz inne pozostałości znajdujące na lądzie określane są mianem „widoczny morski krajobraz kulturowy”.

Niewidoczna część morskiego krajobrazu kulturowego to na przykład historie i opowieści związane z morzem. Są to tzw. źródła niematerialne.

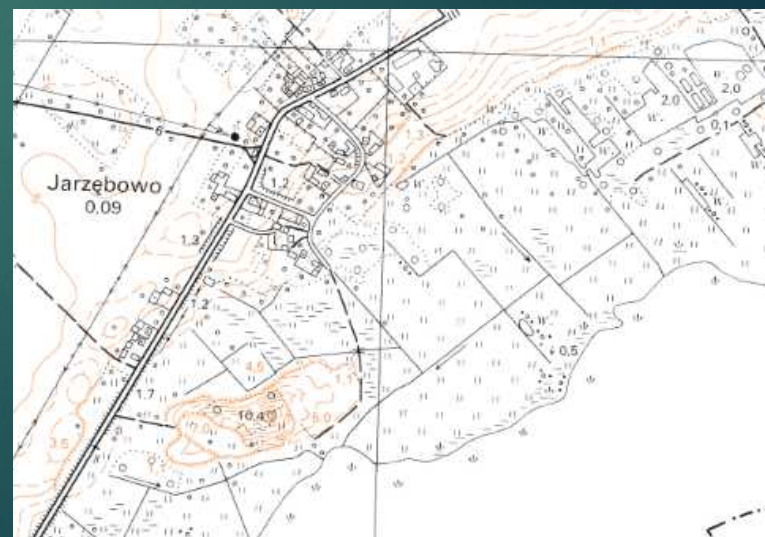
<http://www.2wrecks.eu/czym-jest-morski-krajobraz-kulturowy>

Dziedzictwo kulturowe związane z akwenami

- ▶ *Miasta i wsie położone nad akwenami*
- ▶ *Porty, przystanie, miejsca sztrandowania*
- ▶ *Architektura*
- ▶ *Łodzie i Przedmioty zabytkowe związane z żeglugą i rybołówstwem*
- ▶ *Kultura niematerialna martwa (źródła historyczne)*
- ▶ *Kultura niematerialna żywa*
- ▶ *Krajobraz kulturowy*

ZATOPIONE (niewidoczny) i NAZIEMNE (widoczne)

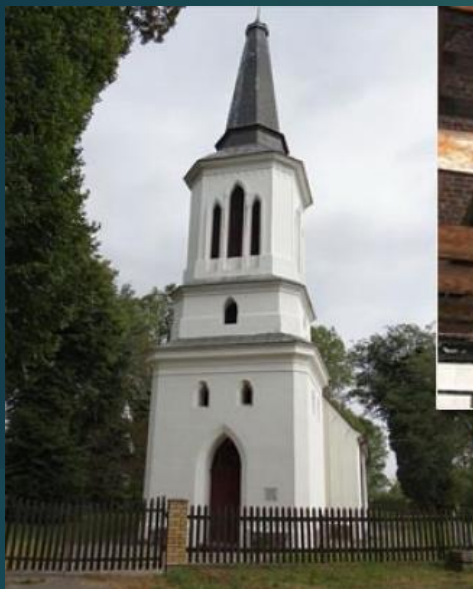
Miasta i wsie położone nad akwenami

Porty, przystanie, miejsca sztrandowania

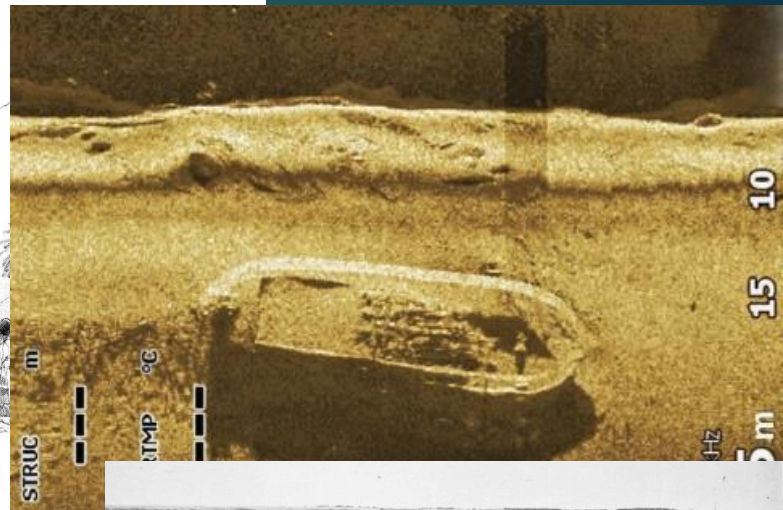
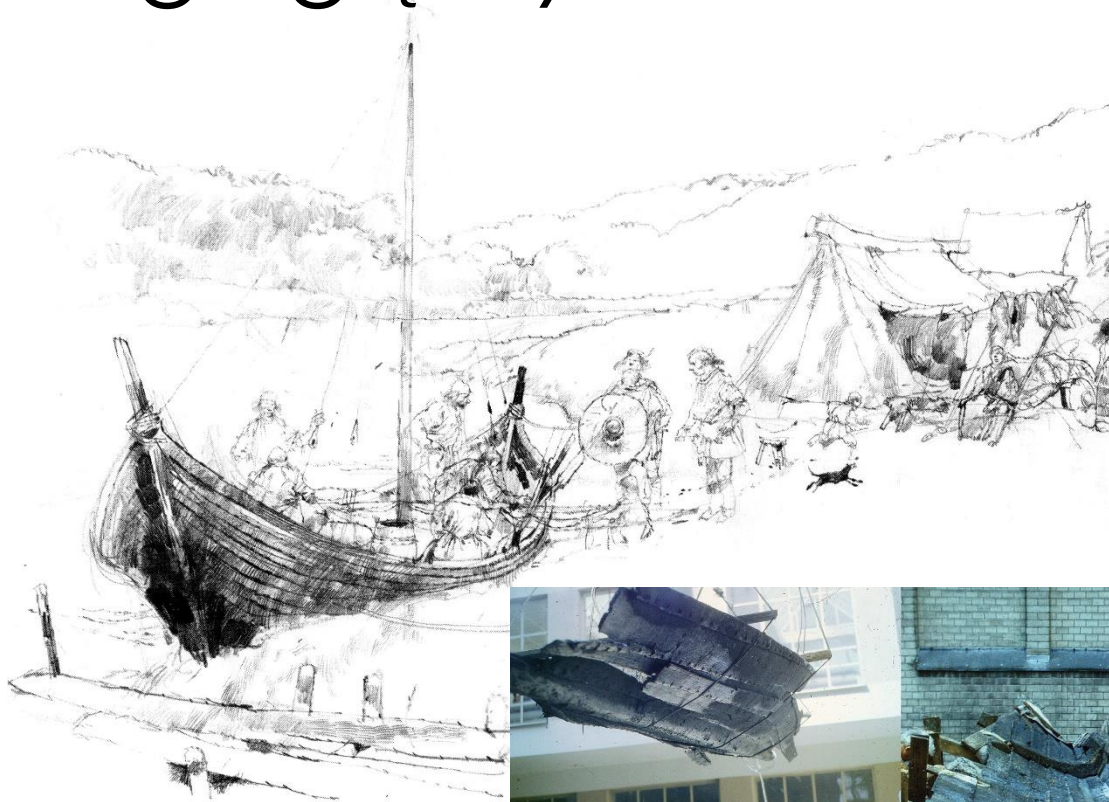

Architektura

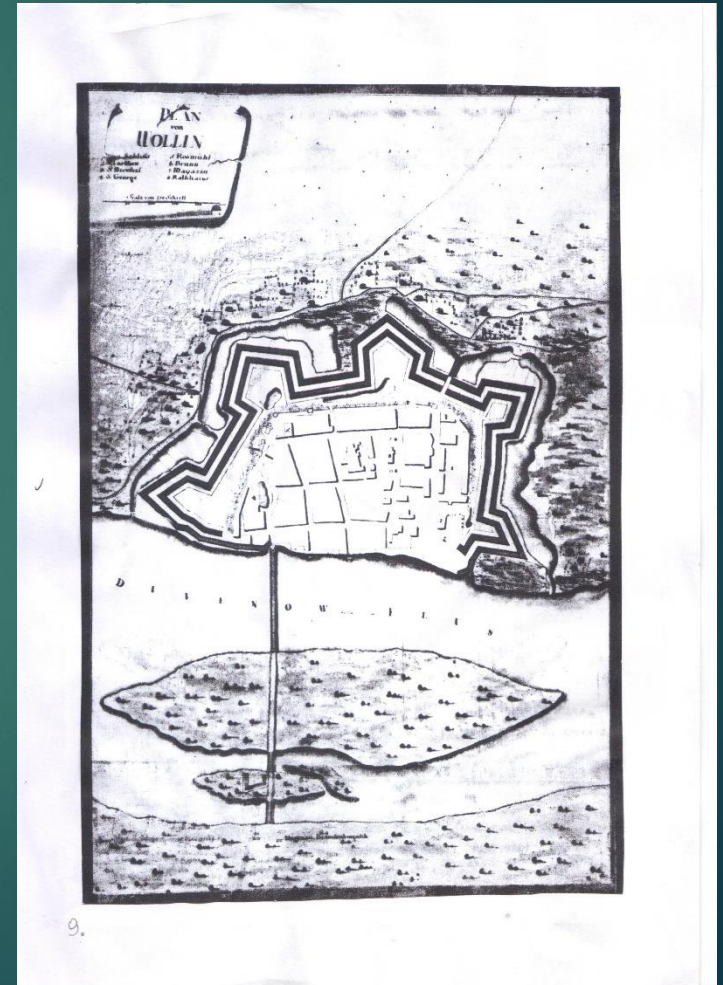

Łodzie i Przedmioty zabytkowe związane z żeglugą i rybołówstwem

Kultura niematerialna martwa (źródła historyczne)

Kultura niematerialna żywa

Krajobraz kulturowy

- ▶ Zatopiony las, Zalew Szczeciński

1945 – 1960

Negowanie zanieczyszczeń, „zapach
pieniądza” (okres nieświadomości)

1970–1980

Regulacja końca łańcucha,
„płać aby zredukować negatywne
oddziaływanie (coś za coś”

Poł. lat 90. – obecnie

Wyjście poza zielenienie się:

- czyste technologie
- wizja zrównoważonego rozwoju
- pozytywne siły ekoefektywności

poł. lat 80. – poł. lat 90.

Zielenienie się, zapobieganie
zanieczyszczeniom:

- piecza nad produktem
- ekoefektywność (win-win)

Treść pytania	Polska (tak i zdecydowanie tak)	Norwegia (tak i zdecydowanie tak)
W jakim stopniu ważne jest dla Pana/Pani dziedzictwo kulturowe?	86%	84,4%
W jakim stopniu ważne jest dziedzictwo kulturowe dla społeczności, w której Pan(i) mieszka?	78,2%	81,2%
Na ile zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dziedzictwo kulturowe jest wartościowe, ponieważ sprawia, że miejsce zamieszkania jest wyjątkowe	89,7 %	9
Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dziedzictwo kulturowe jest wartościowe ponieważ jest ważnym źródłem wiedzy	90,3 %	87,6%
Czy zgadza się Pani ze stwierdzeniem, że dziedzictwo kulturowe jest wartościowe ponieważ może dać możliwość rekreacji i odpoczynku	86,4%	87,6%

Treść pytania	Polska (tak i zdecydowanie tak)	Norwegia (tak i zdecydowanie tak)
Czy zgadza się Pani(i) ze stwierdzeniem, że dziedzictwo kulturowe jest wartościowe, ponieważ jest świadectwem naszej historii, które powinniśmy przekazać przyszłym pokoleniom	91,3%	93,6%
Na ile zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dziedzictwo kulturowe może mieć wymiar ekonomiczny w mojej społeczności lokalnej, tzn. być źródłem dochodów, tworzyć nowe miejsca pracy, być podstawą do tworzenia produktów i usług komercyjnych.	73,4%	94,7%
Czy czuje się Pani (i) związana z jakimś miejscem historycznym/zabytkiem, który jest w Pani/Pana okolicy?	45,9%	71,4%

**Wartość dziedzictwa
kulturowego** →

Wartości kulturowe →

Historyczna
Estetyczna
Autentyczności
Duchowa, symboliczna
społeczna

Wartości ekonomiczne

Wartości dóbr i usług
generowanych przez
dane dziedzictwo
kulturowe

Rynek dziedzictwa kulturowego

Sfera Podaży

Właściciele i inne podmioty lokalne tworzące podaż

Podmioty występujące zarówno jako twórcy popyt, jak i konsumenci dóbr i usług dziedzictwa

Sfera popytu

Lokalni konsumenci

Podmioty prywatne będące właścicielami dziedzictwa

Instytucje publiczne finansowane na szczeblu lokalnym

Właściciele dziedzictwa spoza danej gminy

Instytucje publiczne finansowane na szczeblu pozalokalnym

Społeczność lokalna
Władze lokalne

Lokalne instytucje pozarządowe
Lokalne media

Ponadlokalne podmioty gospodarcze

Władza publiczna wyższego niż lokalny szczebla

Miłośnicy niemieszkający w danym miejscu

Instytucje pozarządowe spoza gminy
Specjaliści, ponadlokalne media

Mieszkańcy obiektów i zespołów zabytkowych

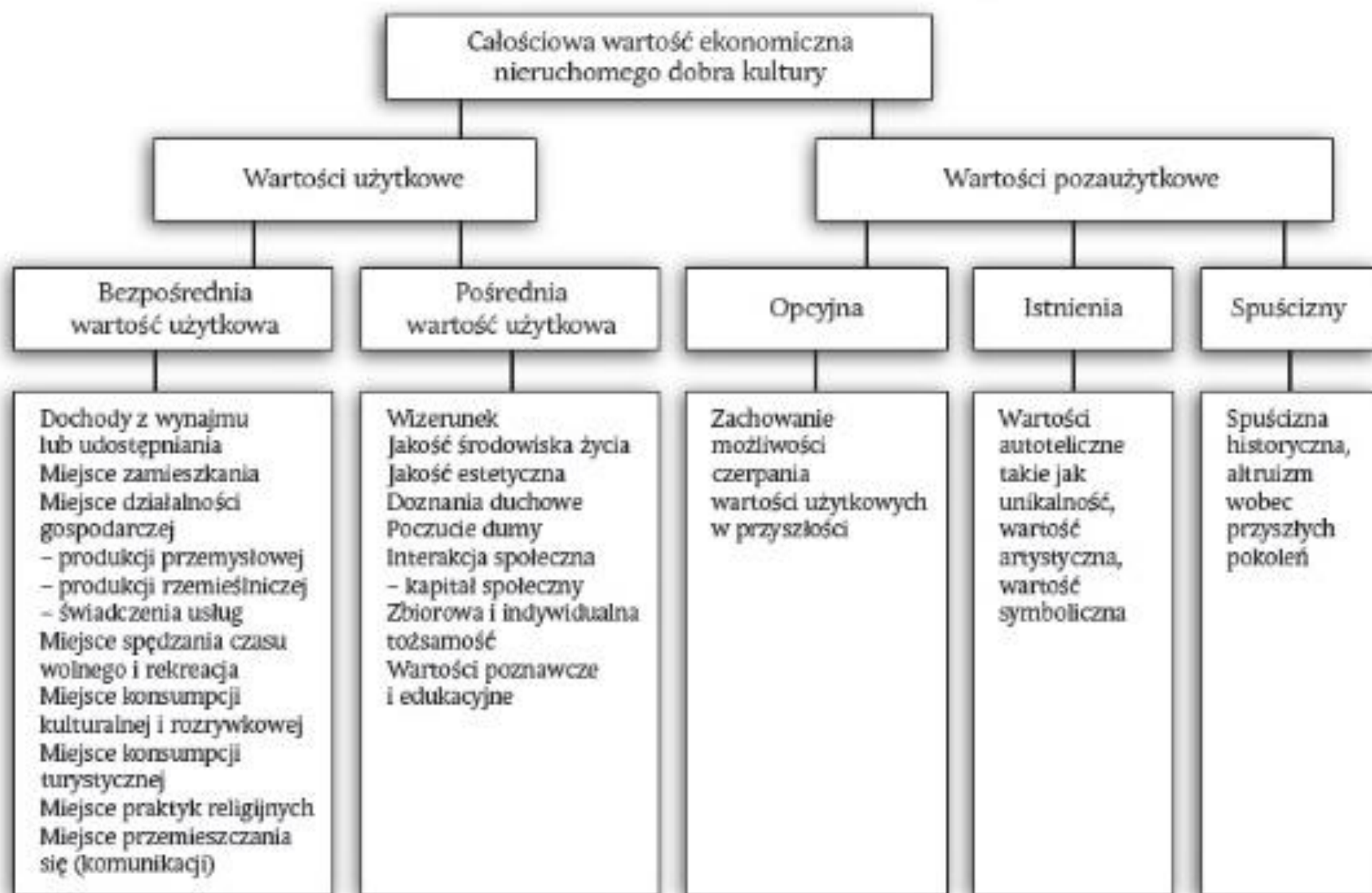
Lokalne przedsiębiorstwa wykorzystujące dziedzictwo w działalności

Turyści i odwiedzający

Tworzące podaż podmioty z zewnątrz

Konsumenci pozalokalni

Wartości ekonomiczne nieruchomości dobra kultury

Malejący stopień materializacji wartości

Efekty ekonomiczne

Poziom i jakość życia
mieszkańców

Budowanie
gospodarki opartej
na wiedzy i
kreatywności

Płaszczyzna oddziaływania
dziedzictwa kulturowego na
rozwój społeczno-gospodarczy

Efekty ekologiczne

Wizerunek i marka (branding)
miejsca

Element procesu rewitalizacji

Proces przekształcania dziedzictwa kulturowego w zasób rozwojowy

Podmioty na rynku dziedzictwa kulturowego

Zwrócenie uwagi na zainteresowanie dziedzictwem

Potencjalne zasoby dziedzictwa kulturowego

Wartościowanie/ocena i wybór elementów dziedzictwa, które będą współcześnie wykorzystywane

Różne sposoby współczesnego wykorzystania

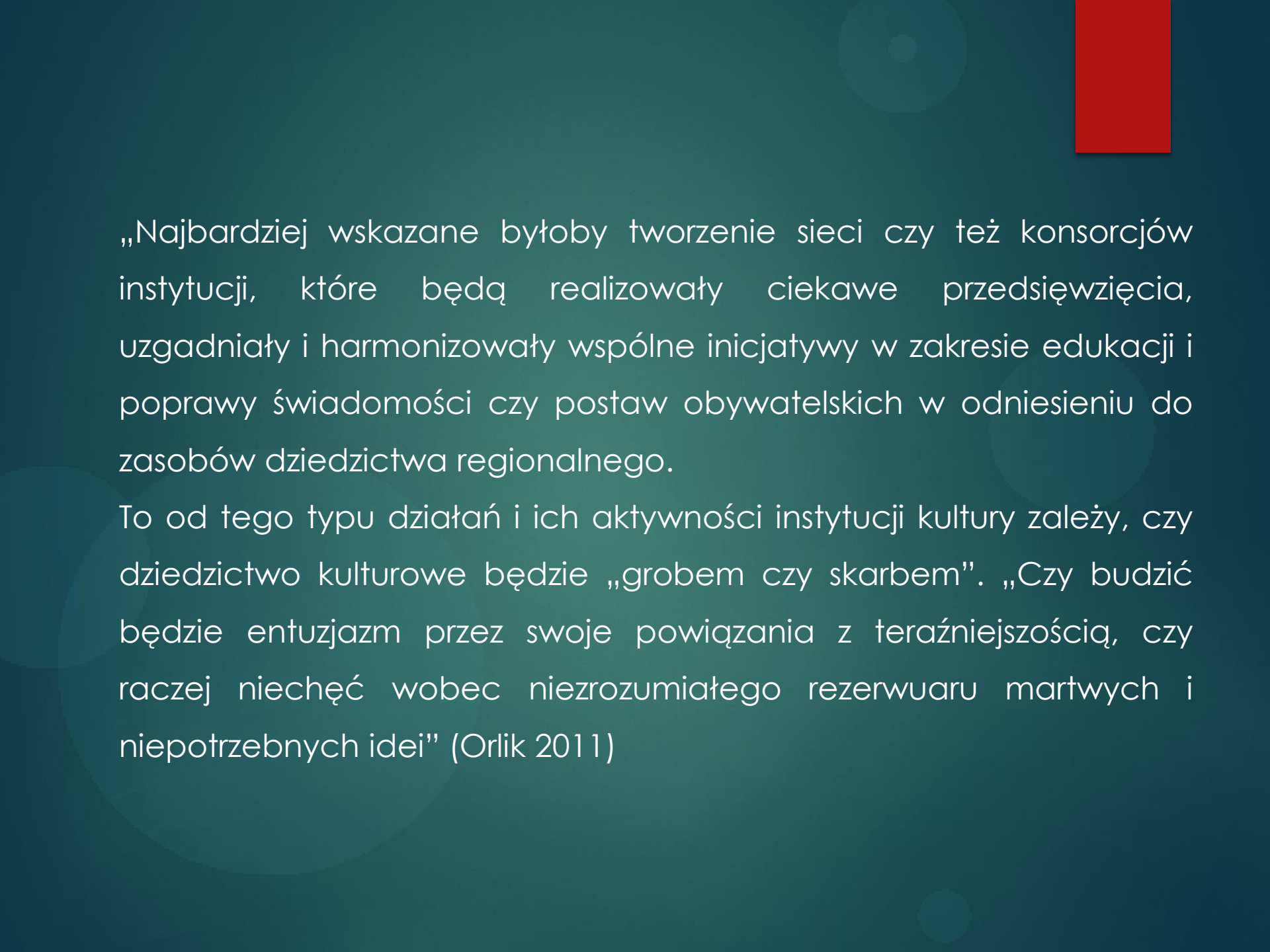
Wybór sposobów współczesnego wykorzystania dziedzictwa, podjęcie działań

Oddziaływanie współczesnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego na rozwój jednostki terytorialnej: różne płaszczyzny wpływu

Powiązania rynku dziedzictwa z innymi branżami

Podsumowanie

„Najbardziej wskazane byłoby tworzenie sieci czy też konsorcjów instytucji, które będą realizowały ciekawe przedsięwzięcia, uzgadniały i harmonizowały wspólne inicjatywy w zakresie edukacji i poprawy świadomości czy postaw obywatelskich w odniesieniu do zasobów dziedzictwa regionalnego.

To od tego typu działań i ich aktywności instytucji kultury zależy, czy dziedzictwo kulturowe będzie „grobem czy skarbem”. „Czy budzić będzie entuzjazm przez swoje powiązania z teraźniejszością, czy raczej niechęć wobec niezrozumiałego rezerwuaru martwych i niepotrzebnych idei” (Orlik 2011)

Turystyka kulturowa cieszy się w ostatnim czasie znacznie większą popularnością niż turystyka przyrodnicza. **Z całą pewnością turystyka kulturowa należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi turystyki na świecie, wytwarzających znaczącą część dochodu narodowego.**

Często z bogactwa dziedzictwa nie zdają sobie sprawy sami jego spadkobiercy, dlatego warto, aby promocja takiego produktu skierowana była zarówno do turystów, jak i do lokalnej społeczności (Małek 2003, s. 32).

Dlatego wśród działań strategicznych, które mogą ułatwić wykorzystanie i promowanie dziedzictwa kulturowego, warto uwzględnić (Duriasz-Bułhak, Połomski i Potok 2011, s. 170):

- przygotowanie informacji o świadectwach kultury lokalnej i o żyjących na danym terenie mniejszościach narodowych,
- przygotowanie programu edukacyjnego związanego z poszukiwaniem elementów dziedzictwa niematerialnego,
- umieszczenie informacji o zabytkach dziedzictwa niematerialnego w gminnym programie rewitalizacji, strategii rozwoju gminy, strategii turystycznej gminy, planie ochrony parku narodowego, parku krajobrazowego itp..

- ▶ Dziedzictwo kulturowe związane z akwenami znajduje się zarówno pod wodą jak i na ziemi;
- ▶ Jest to nierozłączna całość;
- ▶ Dziedzictwa związane z akwenami nie można tylko chronić;
- ▶ Dziedzictwo nie jest przeszkodą, a podstawowym elementem zrównoważonego rozwoju;
- ▶ Rozwiązania szczegółowe muszą być oparte o konkretny obraz dziedzictwa kulturowego na danym obszarze
- ▶ Wielkie zaniedbania w przestrzeni ekologicznej prowadzą do widocznych efektów (smog, wyginięcie gatunków itd.).
- ▶ Podobne praktyki w zakresie dziedzictwa kulturowego prowadzą do jego „wyginięcia” – co ma również katastrofalne skutki dla gospodarki, zdrowia, społeczności

Przykłady rozwiązań:

- ▶ Produkty tradycyjne
- ▶ Wsie tematyczne (np. Chudoba – „Wioska dekarzy”, Maciejów – „Miodowa kraina”, Dąbrowa – „Wioska Zdrowego Życia”, Paproty – „Wioska Labiryntów i Źródeł”)
- ▶ Turystyka kulinarna
- ▶ Turystyka religijna
- ▶ Elementy dziedzictwa twórczo przekształcone do współczesnych produktów
- ▶ Wsparcie ochrony i promocji dziedzictwa jako element strategii marketingowej dużych firm
- ▶ Dziedzictwo jako element marki (np. rybaków, firm rybołówczych, produktów regionalnych), który daje poczucie autentyczności
- ▶ DZIAŁANIA NA PODSTAWIE RZETELNEJ WIEDZY (współpraca wszystkich podmiotów!)

TAGHASSACHNARIF

تعاونية نساء إدادوشن
Coopérative Nissae IDADOUCHEN

الإنتاج وتسويق الفخار
pour la production et la
commercialisation de la poterie

دوار إدادوشن الجماعة القروية تامسڠت الحسيمة
Douar Idadouchen Commune Rurale de Tamassint Al Hoceima

الهاتف : 0678 84 99 25

**COOPÉRATIVE DES FEMMES
D'IDADOUCHEN POUR LA PRODUCTION
ET LA COMMERCIALISATION DE POTERIE
TAMACINT AL-HOCEIMA**

تعاونية نساء
إدادوشن لإنتاج وتسويق
منتجات الفخار
تامسڠت الحسيمة

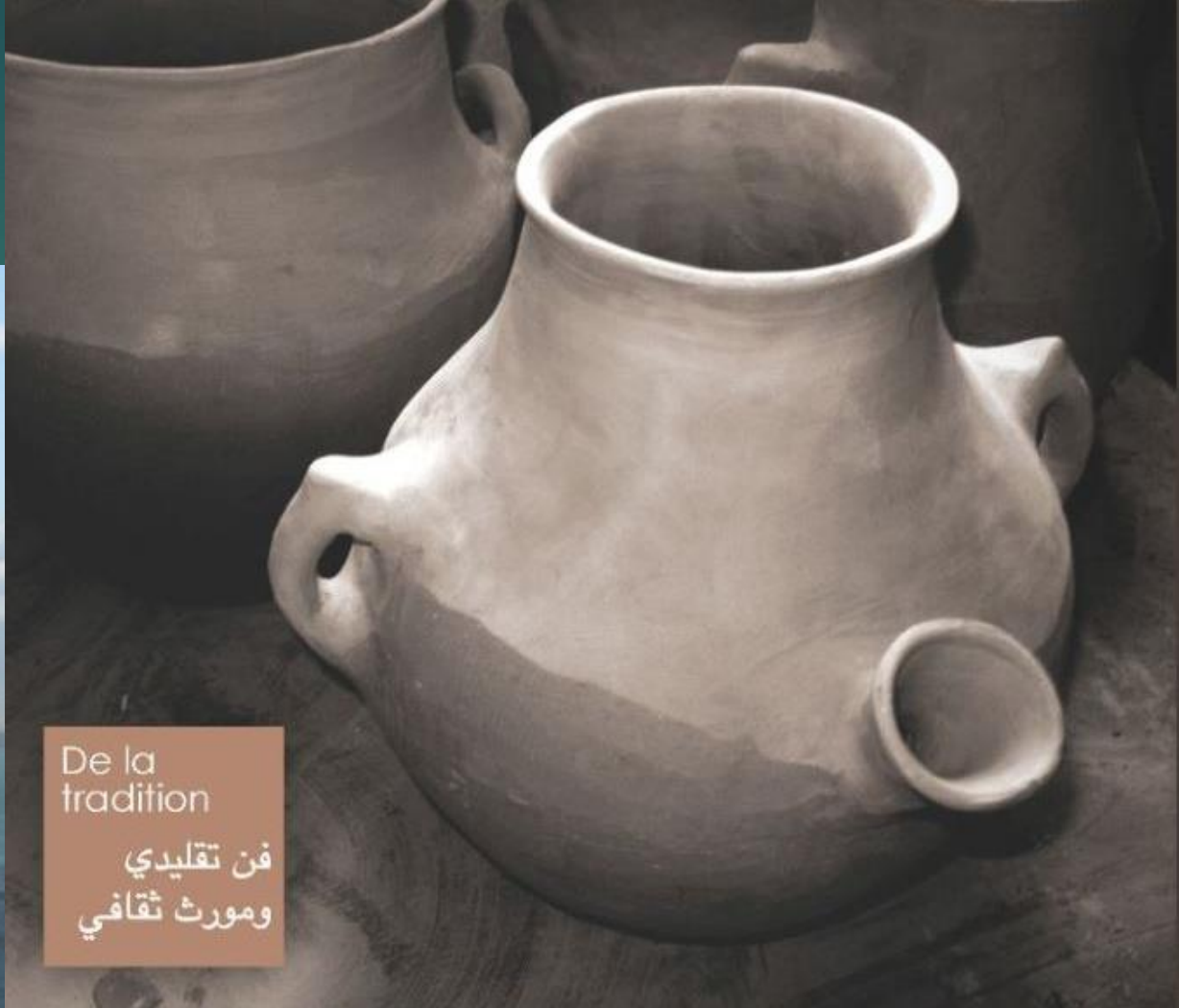
Agence pour la Promotion et le Développement du Nord
 Agence pour la Promotion et le Développement du Nord

					
Aghssor Référence: T4M Vase à lait	Thakrabachth Référence: T3M Panier - vide	Abaraj Référence: T6M Vase pour le beurre rance	Thakdhith Référence: T7M Vase à lait	Thazgatch Référence: T8M Plat creux	Abaraj Référence: T9M Sucrer
					
Thakdjatch I Yiri Référence: T16M Cruche	Thakdjatch I Yiri Référence: T17M Cruche	Thazrafth Référence: T18M Vase	Thazrafth n thaghass Référence: T19M Vase	Abukar Référence: T20M Vase à lait	Rshakth Référence: T21M Bougeoir (type 1) Bougeoir (type 2)
					
Agharf Référence: T10M Gobelet	Ahabbi Référence: T11M Plat	Akchrur Référence: T12M Baratte	Thakdjatch n 2 Ibadouh Référence: T13M Aguilere	Thaghassath Référence: T14M Vase à boire	Thaksrith Référence: T15M Plat à goûter verser
					
Agharf Référence: T22M Gobelet	Thakdjatch n Ibadn Référence: T23M Aguilere à double corps	Imjmar Référence: T24M Brassero	Thakdhith Référence: T13M Vase à lait	Tajin dharfi Référence: T14M Plat à Couverts	Thagbourth Référence: T15M Cruche pour le miel ou beurre rance

Poterie du Rif
Ahoceima

فخار الريف
الحسيمة

Funkcja wtórna dawnych form

De la
tradition

فن تقليدي
ومورث ثقافي

...et vos
extérieurs

حدائقكم و
شرفاتكم

„Tradycyjność”
jako walor
produktu

Dziękuję za uwagę

dr Wojciech Filipowiak

Pracownia Archeologiczna przy Ośrodku Archeologii
Średniowiecza Krajów Nadbałtyckich
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
WOLIN

Zamkowa 16, 72-510 Wolin
E-mail: w.filipowiak@iaepan.szczecin.pl